

Անդրանիկ ՏՄԳԷՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՂԷՄԸ ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ, ՎԱՂԸ*

1970ին Պեյրուֆի մեջ ծնունդ առած *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսի* (ՀՀՀ) 36րդ հատորի շնորհանդէսը պիտի կայանայ այս գիտաժողովին ծիրէն ներս:

Անոր ծնունդը նախաձեռնող Դոկտ. Հրանդ Քասունին, նաեւ զայն հովանաւորող Հայկազեան Համալսարանը (այն ատեն Քոլէճ) այլ կենսուղի նախատեսած էին իրեն համար, եւ դժուար թէ պատկերացուցած ըլլային այն զարգացումները զորս ան ունեցաւ անցնող տասնամեակներուն:

Արդարեւ, *Հանդէսը* ծնունդ առաւ այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մեջ, երբ լիբանահայը կ'ապրէր իր պերճանքի եւ փառքի տարիները: Հայօճախը զօրաւոր տնտեսութեամբ, արմատացած ազգայնականութեամբ եւ կայուն թուաքանակով զանգուած մըն էր: Այս հենքին վրայ յառաջացած էին Պեյրուֆի Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի Հայագիտական Հիմնարկը, Համազգայինի եւ ՀԲԸՄի հայագիտական կեդրոնները: *Հասկ Հայագիտական Հանդէսին* կողքին, լիբանահայ օրաթերթերը, գրականութեան եւ արուեստի ամսագրերը հայագիտական նիւթ ալ կը հրատարակէին իրենց էջերուն մեջ: Ստաւորական տեսակարար բարձր կշիռ կար հայօճախին մեջ, տակաւին մեծադորդ էին Միսիթարեաններու *Բազմավէպն ու Հանդէս Ամսօրեան*, մինչ նոր սկսեր էին անուն հանել հայաստանեան *Պատմաբանասիրական Հանդէսն* ու *Մատենադարանի Բանբերը*:

1970-ին ուրիշ էր պատկերը Միջին Արեւելքի հայօճախներուն. Լիբանանը կը հաշուէր 225,000 հայութիւն, Իրանը՝ 150,000, Սուրիան՝ 100,000, Իրաքը՝ 30,000, Յորդանանը՝ շուրջ 7,000, Եգիպտոսը՝ շուրջ 10,000.. աւելի քան կէս միլիոն հայութիւն:

Այդ օրերուն հայախօս էր Սփիւռքին շուրջ 40%-ը: Սփիւռքի երկրորդ սերունդը ոտքի էր, եռանդուն: Խորհրդային Հայաստանէն սփռուող մշակութային եւ ընդհանրապէս ամէն շող հայկական լաւատեսութիւն, ապագայի հանդէպ հայկական հաւատք կը ներշնչէր: Եղեռնի յիսնամեակի զարթօնքի դօղանջները իրենց արձագանգը կը շարունակէին լսելի դարձնել ամենուրեք:

Հետեւաբար, ՀՀՀ-ին ծնունդը Պեյրուֆի մեջ տարօրինակ չինչեց: Սակայն, թէ զործող հայագիտական պարբերականներուն կողքին ինչո՞վ պիտի յատկանշուէր նորածին այս հանդէսը. թիւի՞ յաւելում պիտի ըլլար, որակի՞, բնոյթի՞, թէ՞ ոլորտի:

Անցան այդ ժամանակները: Ուրիշ տեսակի լաւ ժամանակներ են հիմա: Սփիւռքը տարբեր է այսօր, մանաւանդ քիչ մը աւելի օտարալեզու:

* Հոդվածն իբրև զեկուցում ներկայացվել է Գյումրիում 2016թ. սեպտեմբերի 24-25-ին կայացած «Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը. հայագիտության արդի հիմնահարցեր» միջազգային 9-րդ գիտաժողովում:

Պիտի ջանամ ներկայացնել վերջին քսանհինգ տարիներուն՝ մեծմասամբ կայուն խմբագրակազմով գործող ՀՀՀ-ին խնդիրները, առաջադրանքները, միտումներն ու նպատակները, խմբագրակազմին ու Համալսարանի տնօրէնութեան ծրագրային նախապատուութիւնները, միտումները:

Հրատարակչական եւ խմբագրակազմի տուեալներ. ՀՀՀ-ն դժուարութեամբ բոլորեց իր առաջին տասնամեակը: Տարեկան պարբերականութեամբ լոյս ընծայել ծրագրուած ՀՀՀ-ն խոչընդոտուեցաւ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմէն: Խմբագրութիւնը՝ ընդմիջումներով, փոխան տասի՝ ութ հատոր լոյսին կրցաւ բերել մինչեւ 1980: 1981-ը լուստեսական էր, որովհետեւ յաջորդական չորրորդ տարին լոյսին եկած էին 6-էն 9-րդ հատորները: Բայց յաջորդող տարիները դրժեցին լուստեսական հեռանկարը: Լոյս տեսաւ ընդամենը մէկ 10-րդ հատորը: Հրատարակչական-ապահովական դժուարութեանց բարդուեցան վարչական խաչաձեւումներ, վտանգուեցան անոր գոյութիւնն ու շարունակականութիւնը:

Քաղաքական-ապահովական կացութեան բարելաւումով, 1991-ին սկսաւ ՀՀՀ-ին վերականգնումի կարճատեւ հանգրուանը. 1993-ին կայունացաւ ձեւաւորումը նոր խմբագրակազմին եւ թափ առաւ ան՝ նոր կացութեան մը դիմաց:

Հատոր/ Տարի	Ա., 1970	Բ., 1971	Գ., 1972	Դ., 1973	Ե., 1974	Զ., 1977-78	Է., 1979	Ը., 1980	Թ., 1981
Էջաթիւ	234	330	326	360	296	366	350	364	410
Հեղինակներ	13	14	14	20	15	17	20	20	21
Հատոր/ Տարի	Ժ., 1984-86	ԺԱ., 1991	ԺԲ., 1992	ԺԳ., 1993	ԺԴ., 1994	ԺԵ., 1995	ԺԶ., 1996	ԺԷ., 1997	ԺԸ., 1998
Էջաթիւ	316	378	414	440	602	376	580	426	
Հեղինակներ	12	12	18	20	18	14	24	23	
Հատոր/ Տարի	ԺԹ., 1999	Ի., 2000	ԻԱ., 2001	ԻԲ., 2002	ԻԳ., 2003	ԻԴ., 2004	ԻԵ., 2005	ԻԶ., 2006	ԻԷ., 2007
Էջաթիւ	460	526	460	410	560	460	510	480	540
Հեղինակներ	22	25	22	20	24	23	14	32	25
Հատոր/ Տարի	ԻԸ., 2008	ԻԹ., 2009	Լ., 2010	ԼԱ., 2011	ԼԲ., 2012	ԼԳ., 2013	ԼԴ., 2014	ԼԵ., 2015	ԼԶ., 2016
Էջաթիւ	546	484	696	760	640	566	654	944	702
Հեղինակներ	22	24	37	43	36	32	39	38	

1991-էն սկսեալ, տարեկան ճշդապահութեամբ հրատարակուեցաւ մէկ հատոր: Պարբերականութեան վերականգնումին կողքին, երկրորդ մեծ փոփոխութիւնը վարչակառավարման կը վերաբերէր: Եթէ *Հանդէս*ին առաջին տասն հատորներուն «միանձնեայ» ղեկավարն էր Դոկտ. Քասունին, որ սքանչելի գործ էր տեսեր, ապա երրորդ տասնամեակէն սկսեալ *Հանդէսը* ունեցաւ հաւաքական ղեկավարութիւն: Ունենալով հանդերձ պատասխանատու խմբագիր՝ յանձին Անդրանիկ Օ. Վրդ. Կոստեանի (1991-էն ցայսօր), ՀՀՀ-ն առաջնորդուեցաւ հաւա-

քական խմբագրակազմով ու ղեկավարուեցաւ պատասխանատու խմբագիրով, որ միշտ խորհրդակցական կապի մէջ մնաց Համալսարանի տնօրէնութեան հետ:

11-րդ հատորին խմբագրական մարմինը կը գոյացնէին Պարոյր Աղպաշեանը, Կարօ Յովհաննէսեանը եւ Դոկտ. Արշալոյս Թօփալեանը (մինչեւ այսօր): 12-րդ հատորի խմբագրակազմը փոփոխութեան ենթարկուեցաւ. Յովհաննէսեանն ու Աղպաշեանը փոխարինելու եկան Լեւոն Վարդանն (մինչեւ մահը՝ 1997) ու Ժիրայր Դանիէլեանը (մինչեւ 2000): 1993-ին, ստնց միացաւ Անդրանիկ Տազեանը, իբրեւ պատասխանատու քարտուղար (մինչեւ ցայսօր): 1998-ին, կազմին միացան Հայագիտական Ամբիոնի նորանշանակ վարիչը՝ Դոկտ. Արա Սանճեանը (մինչեւ 2006) եւ Դոկտ. Արտա Էքմէքճին (մինչեւ ցայսօր)¹: 2001-ին խմբագրակազմին միացաւ Արմէն Իւրնէշեանը (մինչեւ ցայսօր), յառաջացաւ նաեւ Խորհրդատու Մարմին, յանձինս Դոկտորներ Սիլվիա Աճեմեանի, Հրանուշ Խարատեանի, Սուրատ Հասրաթեանի, Հրայ Զիլինկիրեանի, Սեդա Տատոյեանի, Սուզըն Փեթիի, եւ Ժիրայր Դանիէլեանի, Երուանդ Երկանեանի, Մկրտիչ Յ. Պուլտուքեանի ու Պերճ Ֆազլեանի (մահ. 2016): Դոկտ. Արծուի Բախչինեան նշանակուեցաւ ՀՀ-ի մէջ *Հանդէսի* ներկայացուցիչ (մինչեւ ցայսօր):

Բովանդակային միւս փոփոխութիւնը ծաւալային էր. *Հանդէսին* առաջին տասնհատորեակէն ետք ծաւալը մեծցաւ, հասնելու համար մինչեւ 960 էջի: Յաւելում կրեց, բնականաբար, նաեւ հեղինակներուն թիւը:

Արեւելումի վերաձեռումներ

Հանդէսին անդրանիկ հատորին կարճաժամ «Որպէս Մուտք»ը կը հաւաստէ, որ այս հրատարակութեամբ «Հայկազեան Հայագիտական Ամիոնը քայլ մը եւս առած կ'ըլլայ իր առաքելութեան ճամբուն վրայ», եւ թէ ՀՀ-ն կը միտի դառնալ ժամադրավայր «հայագիտութեան տարբեր բնագաւառներով պարապող մեր մտաւորականներուն», եւ թէ ան կը միտի հրահրել հայագիտութեան հանդէպ հետաքրքրութիւնը եւ խթանել ձեռնարկելու հետազօտութեանց, ու «կը ցանկայ հայրենի մտաւորականութեան» գործակցութիւնը: Հուսկ, ան կ'ընդգծէ. «...*Հանդէսի* էջերը բաց կը մնան բոլոր անոնց, որոնք գիտեն գիտական հիմքերու վրայ նետուած եւ առարկայօրէն ներկայացուած խօսքին արժէքը»:

Բ. հատորի ներածականը կը հաւաստէ, թէ Հայագիտական Ամբիոնը «առաւել գիտակցութեամբ» կը շարունակէ «իր առաքելութեան ճամբուն վրայ իրեն բաժին ինկած պարտաւորութեանց իրագործումը»: Այդ հատորով իրականացաւ «Հայրենի մտաւորականներու աշխատակցութիւնը». համագործակցութիւն հայագիտական մարզին մէջ, որ կարելի դարձաւ շնորհիւ Սփիւոքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին «բարեացակամ ուշադրութեան»: Գ. հատորով՝ *Հանդէսը* հունաւորուած էր արդէն: Դ. հատորի ներածականը կը ցաւի երէց բանասէրներու մահուան, միաժամանակ հրճուանք՝ երիտասարդ անուններուն մուտքին: Հնգամեակի մը հետաւորութենէն, Ե. հատորի ներածականը կը հաւաստէ. «*Հանդէսի* ... հա-

¹ Վերջինս ի պաշտօնէ, իբրեւ Համալսարանի Արուեստից եւ Գիտութեան Բաժանմունքի տեսուչ:

յագիտութեան տարբեր բնագաւառներով պարապող ... մտաւորականներուն ժամադրավայրը դարձնելու» իրաւութիւնն ու կարելիութիւնը: ...Ժ. հատորի խմբագրականը կ'ափսոսայ որ 15րդի փոխարէն 10րդ հատորը լոյսին կը բերուի: Վճռական է սակայն խմբագիրը՝ «զալիքին հանդէպ լաւատեսութեան ...[եւ]՝ առաքելութեան կառչած մնալուն»:

Եթէ ՀՀ-ի հիմնումի օրերուն հայկական տիեզերքը յարաբերաբար կայուն եւ ծաղկուն վիճակ մը ունէր, որուն պատճառով ալ *Հանդէս*ն պատասխանատուները կրնային յստակ հեռանկարներ գծել ու քաղաքականութիւն մշակել, նոյնը կարելի չէ ըսել յետ-90ականներուն մասին, երբ ընդհանուր եւ շեշտաւորուող անկայունութիւնը, հայկական տիեզերքի տակաւ զարգացող իրադարձութիւնները կը պղտորեն յստակատեսութիւնը, կը դժուարացնեն կողմնորոշուելու, ՀՀ-ին ուղեգիծ ճշդելու կարելիութիւնը, բայց առաւել յանձնառու կը դարձնեն պատասխանատուները: *Հանդէս*ին 11-րդ հատորը իր աչքերը բացաւ Արցախի ինքնորոշման պայքարին, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակումին եւ Մփիւռքին արեւմտականացեալ վերածելումին դիմաց: Անդին, խմբագրակազմին գոյատուրը առիթ տուաւ բազմաձայնութեան ու բազմակարծութեան:

Խմբագրակազմը չշեղեցաւ հիմնարար նպատակներէն՝ հայրենի հայազէտներու ներգրաւում, գիտական, անտիպ եւ հայագիտական նիւթերու ընդգրկում: Աւելցան նաեւ այլ նպատակներ, ինչպէս.

Ա) ՀՀ-ն աւելի լայն բացաւ հայագիտութեան իր սահմանումը, վերաշարադրելով՝ զայն դուրս բերաւ դասական բանասիրութեան ըմբռնումէն:

Բ) Մղում տուաւ երիտասարդ հետազոտողներու:

Գ) Ճիգ տարուեցաւ, որ այլազանութիւն յառաջանայ հեղինակային (տարիք եւ փորձառութիւն), ուսմունքի (մասնագիտութիւն եւ մեթոտաբանութիւն), նիւթերու (բնագաւառներ), աշխարհագրական ընդգրկումի, բաժիններու (նիւթի նպատակային եւ խորքային մատուցման տարողութիւն), մատչելիութեան (կայքէջի վրայ գետեղում), աշխատակիցներու փոխգործակցութեան եւ մատչելիութեան (հեղինակային ելմակներու զետեղում, շուտով նաեւ՝ կենսագրական եւ գիտական հետաքրքրութեան ծիրի մատնանշում): Մատչելիութեան այլ միջոց եղաւ համացանցային դրութեամբ գործող *Հանդէս*ն մատենագիտութիւնը²:

Դ) Համընդգրկուն դառնալու, *Հանդէս*ին հայագիտական համապարփակ պատատի հնարաւորութիւն տալու մտասուեռումով, ՀՀ-ի մէջ հաստատուեցաւ ներկայացուցչութիւն՝ հաստատութենական հիմքերու վրայ դնելով հայրենի հայազէտներու գործակցութիւնը:

Ե) ՀՀ-ի եւ Արցախի մէջ շնորհանդէսներ կայացան: *Հանդէսը* առաջիններէն եղաւ, որ ՀՀ-ի մէջ, 2000-էն սկսեալ կայացուց իր շնորհանդէսներ՝ Գիւմրիի, Արցախի, Երեւանի տարբեր գիտակեդրոններու (Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Ազգային Գրադարան, ԵՊՀ Պատմութեան, Բանասիրական ֆակուլտետ-

² *Հանդէսի ամենալայն տարածումը կը կատարուի ՀՀ-ի մէջ, ուր կը ցրուի Հանդէսի շուրջ 50 օրինակ:*

ներ, Սփիւռքագիտութեան Ամբիոն, Ակադեմիա, Սփիւռքի Նախարարութիւն) մէջ, նաեւ Թբիլիսի, Ախալքալաք: Ասոնք կը հետապնդէին նաեւ ճանաչողական նպատակներ. Սփիւռքը Հայաստանի մէջ կը դրսեւորէր իր հայագիտական դիմագիծը:

Ձ) Խմբագրակազմը ճիգ կը տանի, որ կարգ մը պարագաներու աշխատակիցները ձգտին նմանաբնոյթ յօդուածաշարքերու, նոյն խնդրին տարբեր վայրերու-հեղինակներու-ժամանակներու դրսեւորումներուն³: Ասոր լուսագոյն օրինակներն են ՀՀ Ազգային Ակադեմիայի անդամ Դոկտ. Զաւէն Մարդեանի յօդուածաշարքը⁴ նուիրուած Լիբանանի խորհրդարանական ընտրութեանց հայկական մասնակցութեան եւ Փրոֆ. Վահրամ Շեմմէսեանի 1919-1939 շրջանի Մուսա Լեւոն ընկերատնտեսական եւ մշակութային կեանքին նուիրուած հատորները:

Հանդէսին խմբագրականները

Ուշագրաւ է, որ ՀՀՀ-ն հայագիտական այն քիչ պարբերականներէն է, որ խմբագրական խօսք կ'արձանագրէ իւրաքանչիւր հատորին հետ: Երբ հատորին բովանդակութիւնը որոշակի տեսք առած կ'ըլլայ, խմբագրակազմը կ'անցնի խմբագրականին յառաջացման. կը փոխանակուին միտքեր՝ մեկնելով հայ եւ համաշխարհային գիտական, քաղաքական, ընկերային նորագոյն զարգացումներէն, կը բարձրաձայնուին դիտարկումները, որոնք կը նոթագրուին, հուսկ՝ թուղթին կը դրուին ու կը յառաջանայ առաջին սեւագրութիւնը, որ կը մշակուի բազմիցս: Այդ մշակումներուն ընթացքին կը բիւրեղանայ ըսուելիքը, կը պարզուի կարեւորը նուազ կարեւորէն, հարցերը կը դիտուին իրենց այլեւայլ երեսակներէն: Ի վերջոյ կը ծնի խմբագրականը երկար մտաւոր երկունքէ մը ետք: Խմբագրականները՝ դրսեւորում խմբագրակազմին ժողովրդավարական սկզբունքներով գործունէութեան, կը խօսին խմբագրակազմին հայագիտութեան հանդէպ սրտցաւորութեան, խորքայնութեան, դիտարկումներուն, նախապատուութիւններուն, արժեւորումներուն, առաջադրանքներու եւ լուծման առաջարկներու մասին:

Ինչի՛ կ'անդրադառնան, ի՛նչ կ'արժարծեն անոնք.- ՀՀՀ-ի 11րդ հատորի խմբագրականը կը լուսաբանէ, որ 7 տարիներու յապաղումով լոյս կը տեսնէ հատորը, Լիբանանի մէջ, ուր «նիւթական չքաւորութեան վրայ բարդուած է հոգեւոր, մտաւոր ու ազգային առաւել չքաւորութիւն եւ արտագաղթ՝ հայ ժողովուրդին եւ հայ մարդուծին»: Ան կը վերահաստատէ Համալսարանին յանձնառութիւնը՝ լիբանանահայ տասանորդուած մտաւորականութեան ուժերով վերահաղորդակցելու հայ մշակոյթին եւ աշխարհին հետ, վերագրաւելու իր տեղը, վերահաստատելու կամուրջները, շարունակելու ընդմիջուած գործը եւ կոչ կ'ուղղէ համագործակցութեան: 12-րդ հատորի խմբագրականը գոհ է, որ լոյս կը տեսնէ զինուորապէս խաղաղած Լիբանանի մը մէջ, մինչ կ'աւաղէ ՀՀ-ի մէջ տիրող «տագնապալի կացու-

³ Ասիկա երկարաժամկետ ծրագրաւորում կ'ենթադրէ, սակայն աւելի համակարգ կը յառաջացնէ աշխատակիցի մը ուսումնասիրական ուղիին համար:

⁴ Հանդէսին մէջ շուրջ 14 յօդուածաշարքով լոյս տեսած այս նիւթը այնուհետեւ վերածուեցաւ գիրքի եւ կը հանդիսանայ Լիբանանի հայօճախի մէկ ոլորտին մասին ամենէն ամբողջական, սպառիչ եւ ժամանակագրական լրիւ պատմութիւնը ներկայացնող միակ հետազոտութիւնը:

թիւնը... հայ մտաւորականութեան գրեթէ անոք վիճակը... հայրենի պետութեան անգործութիւնը՝ անոնց նեցուկ կանգնելու», ու կը հաստատէ. «Բանի եւ Միտքի Մշակներուն կրած վայրագ արժեզրկումը՝ բիրտ իրականութեանց կողմէ [մեծապէս մտահոգելով] սփիւռքի մշակութային հաստատութիւններն ու մտաւորականութիւնը, զանոնք կը մղէ՝ իրենց կարողութեան սահմաններուն մէջ սատար հանդիսանալու անհատներուն եւ հաստատութիւններուն»: 13-րդ հատորի խմբագրականը մտահոգութիւն կը յայտնէ *Բազմավէպի* եւ *Հանդէս Ամսօրեայի* հրատարակութեանց ժամադրութիւններու չյարգումին համար, մտահոգ է հայագիտական հանդէսներու ցանցառումին եւ «լուրջ տագնապ» մը կը տեսնէ հոն, որովհետեւ «եթէ հրատարակողներ չըլլան՝ գրողները պիտի պակսին: Իսկ եթէ գրող չըլլայ՝ գրականութիւնը պիտի պակսի, պատմութիւնը պիտի լռէ ու Միտքը օտարանայ»: Խմբագրակազմը կը «նորոգէ իր լուսագոյնը տալու որոշումը՝ ապաստանելով իր աշխատակիցներուն արժանիքին՝ պատիւը վերադարձնելով Ազգին, եւ փառքը՝ Աստուծոյ»: 14րդ հատորի խմբագրականը *Հանդէսը* կը նկատէ խթան՝ Սփիւռքի հայագէտներուն, «որպէսզի վառ մնայ հայագիտութեան ջահը Սփիւռքի մէջ ... ժամադրավայր՝ նաեւ Հայաստանի ուսումնասէրներուն», մեկնելով հայ ժողովուրդի միասնականութեան խորհուրդէն եւ մշակոյթի անպառակտելիութեան: 15-րդ հատորի խմբագրականը յանձնառութեան խօսք է՝ Հայոց Ցեղասպանութեան հանդէպ գիտական գործի, վկայութեան, պահանջատիրութեան՝ յանուն արդարութեան, հայ ժողովուրդին եւ արդար Աստուծոյ: 16-րդ հատորը նուիրուած է հայ աւետարանականութեան 150-ամեակին⁵:

Այնուհետեւ, խմբագրականները խոստացան «անկարելին կարելի դարձնել» շարունակելու համար ՀՀՀ-ի առաքելութեան երթը Հայկազեան Համալսարանի կենսաւորումով, բարձրացուցին ՀՀՀ-ին ինքնութեան խնդիրը, երրորդ հազարամեակի սեմին հայագիտական հաշուեյարդարի գաղափարը, մտահոգուեցան իմիջիայլոց Մ. Արեւելքի հայագաղութներու նախա եւ յետեղեռնեան պատմութեան փոշիացումին, հայագաղութներուն ներդրումին՝ բնակուած երկիրներու զարգացման, հայագիտութեան չգրուած էջերուն, փակ կամ կիսաբաց պատմական արխիւներուն, շուսումնասիրուած նիւթերուն, անտիպ մնացած կամ աղճատեալ հրատարակուած աշխատութիւններուն, հայագիտական աճող հումքին դիմաց համապատասխան ուսումնասիրութեան չարժանացման եւ ինքնաճանաչողութեան թերացումին, Մ. Արեւելքի հայագիտական հեռանկարներուն, զգուշաւոր գնահատում կատարեցին արեւմտեան եւ հայաստանեան հայագիտութեան մտայնութեանց խաչաձեւումին: Շեշտեցին արեւմտահայերէնի դժուարութիւնները եւ թէ՛ «անոր անխաթար պահպանումը ունի ազգապահպան ռազմավարական նշանակութիւն», հայագիտական բազմակարծութիւնը, սերունդներու երկխօսութիւնը, հայագիտական կեդրոններու եւ մշակներու համապարփակ «հետեւողական, լայնածիր, ծրագրուած» գործակցութիւնը՝ համադրեալ համակարգով, հայ մտաւոր

⁵ Նման թեմատիկ հատոր նախապէս եղած էր միայն 15-րդը, որ նուիրուած էր Հայոց Ցեղասպանութեան 80-ամեակին, իսկ այդուհետեւ՝ 25-րդ եւ 35-րդ հատորները:

ուժի նպատակամետ օգտագործումը, յաւելեալ կամուրջներ յառաջացնելը՝ այլ ժողովուրդներու ազգագիտութեան հետ, միջազգային հասարակագիտութեան քարտէսին վրայ հայագիտութիւնը ամրագրելը եւ Հայրենիք-Մփիւռք կամրջումով լուսարձակի տակ առին Մփիւռքի Նախարարութիւնն ու անոր դերը՝ հայագիտութեան մէջ: Խմբագրականները արծարծեցին հայագիտութեան հաստատութենականացման, այժմեականացման խնդիրները, հարցադրեցին 21-րդ դարու հայագիտութեան բնոյթը, անոր եւ Հայ Միտքի բերքին թուայնացումը, 21-րդ դարու հայ գիրքը, հայագիտութիւնը առնչեցին «մեր այսօրին ու անմիջական երկկին», թելադրելով որ ուսումնասիրուի Ի. դարու հայ պետականութիւնը համապարփակ կերպով, հայութեան քաղաքակրթական ժառանգը ներկայի ջանքին զօղուի եւ «ապագան ներկայով երաշխաւորող գործնական միջոցի» վերածուի, հայ անցեալի մշակութային ժառանգութիւնը ապագայ սերունդներուն հասու դարձուի, անոր պահպանումը նոր հիմքերու վրայ դրուի...: Բարձրաձայնուեցան նաեւ հայութեան եւ հայագիտութեան կենսունակութեան, ինքնութեան, իսլամաց(ու)ած հայերու համարկումին, համաշխարհային գործընթացներուն մէջ հայութեան տեղին ու դերին, յառաջացած նոր իրավիճակներուն դիմաց հայագիտութեան նորովի մերձեցման խնդիրները:

Հանդէսին 2015-ի (35-րդ հատոր)ի խմբագրականը հայագիտութիւնը համարեց հայագիտակցութիւն, հաւաստելով՝ «Առանց ցեղասպանութեան յետնախորքը թափանցելու եւ երեւոյթները առաւելագոյն համակողմանիութեամբ ու հիմնաւոր ուսումնասիրելու եւ բացայայտելու դժուար է հայ ժողովուրդի գիտական ամբողջական ընկալումը, որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ յստակօրէն տեսնել եւ ըմբռնել հայ ժողովուրդի մերօրեայ գոյութենական խորհուրդը, եւ ըստ այդմ՝ ռազմավարել հայ ժողովուրդի երթի տեսլականը՝ պետական եւ սփիւռքեան առումով»:

Վերջաբան

Դժբախտաբար, այսօր *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսը* կը մնայ Մփիւռքի հայատառ միակ կանոնաւորաբար լոյս տեսնող հայագիտական պարբերականը: Հոն սփիւռքահայ գրիչը իր հայրենի գրիչին համապատասխան ներկայութիւն է, մտայնութեան ու մտադրոյթի դրսեւորում: Արեւմտահայերէնը՝ իբրեւ լեզու, *Հանդէսին* մէջ կը զգենու գիտական, պերճ հանդերձանք եւ կ'ենթարկուի մշակումի: Ուրիշ ոչ մէկ մերօրեայ հայագիտական պարբերականի մէջ այսքան խաչաձեւում-գուզողում եւ համատեղում կայ ամէնաայլազան եւ տարաբնոյթ հայագիտութեան եւ հայագիտութեամբ զբաղողներու: Մակայն, ցարդ անբաւարար կը մնան Մ. Արեւելքի հայօճախներու ուսումնասիրութիւնը, հայագիտական նիւթերու արաբերէն մատուցումը, տեղաբնիկ մտաւորականներու ընդգրկումը...: Շահեկան պիտի ըլլային նոյն նիւթի քննարկումները՝ տարբեր հայօճախներու կտրուածքով, միտում կայ թեմադիկ խորութեան, տարածականութեան եւ համաշխարհային գուզահեռման: Ճիգ կայ նկարագրողական-պատմողական-փաստական տուեալ փոխանցելէ անցնելու տեսականացման հանգրուան, ուր խնդիրը ենթարկուի քննական վերլուծութեան, ի յայտ բերուին թէ ինչու, ինչպէ՛ս, ի՛նչ դրոյսապատճառներով, նպատակներով, գործօններով եւ զարգացումներով, սանձող

կամ սատարող ազդակներու ազդեցութեամբ յառաջացաւ տուեալ իրադարձութիւնը, եւ տեսականացուի ան: Այսպիսով, զարգացուի ոչ թէ փաստ ու իրադարձութիւն յայտնաբերելու մօտեցում, այլ պատճառահետեւանքային, տեսաբանական մտադրոյթ:

Վերջին հնգամեակին Միջին Արեւելքի հայապարպումը, արեւմտահայերէնի բնական միջավայր հանդիսացած շրջանի հայօճախներուն նօսրացումը վտանգեցին արեւմտահայերէնը: Ուստի այսօր, ՀՀ-ն աւելի բեռնաւորուած, նպատակային ու հետեւողական նախանձախնդրութեամբ պարտաւոր է գործել, ձգտելով զատորոշել եւ ստանձնել ռազմավարական, առաւել հեռանկարային ու վճռորոշ խնդիրներ:

АРМЯНСКИЙ АРМЕНОВЕДЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ ВЧЕРА, СЕГОДНЯ, ЗАВТРА

___ *Резюме* ___

___ *А. Дакесян* ___

Первый том Армянского арменоведческого журнала (ААЖ) вышел в свет в 1970 г.. До войны в Ливане в 1975-1990 гг. ежегодно были выпущены 10 томов журнала. В 1991 г., после формирования нового редакционного совета, были опубликованы 26 томов журнала.

Статья посвящена особенностям и миссии ААЖ. В журнале публикуются не только ученые из Армении, но и зарубежные авторы. Основное кредо редакции являются: сохранение армянского классического правописания и академический высокий уровень западноармянского языка.

В работе также рассматриваются трудности и неудачи ААЖ.

Տեղեկութիւններ հեղինակի մասին

Տազէտեան Անդրանիկ Մանուկի- Հայկական Միջինքի ուսումնասիրութեան Կենտրոն, Հակազեան համալսարան, Բէյրութ, E-mail: ANTRANIG.DAKESSIAN@haigazian.edu.lb